

- Araştırma Makalesi -

**⚡ GIDA ALANINDA ROMA'DA KONUMLANAN
ULUSLARARASI TEMEL ÖRGÜTLENMELERE İLİŞKİN KISA
BİR DEĞERLENDİRME***

*(A SHORT ASSESSMENT RELATING TO PRINCIPAL INTERNATIONAL AGENCIES
BASED IN ROME IN THE FIELD OF FOOD)*

Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr. Anıl ÇAMYAMAÇ**

ÖZ

Bilindiği üzere, gıda insanlar için hayatî önemi haizdir. Bu basit olgudan ötürü gıda alanında devletler arasında her zaman bir iş birliğine ihtiyaç duyulmuştur. Bu tür bir iş birliğini sağlamanın en basit ve güvenli yolu ise kesinlik uluslararası örgütlerin veya benzerlerinin kurulmasından geçmektedir. Bu minvalde, diğerlerinin yanında hepsi de Roma merkezli dört uluslararası örgütlenmeye gidilmiştir. Bu durum, gıda alanında iş birliği bakımından ele alındığında Roma'yı gıda başkenti yapmıştır. Böylelikle, bu kısa çalışmanın amacı okuyucuya bu örgütlenmeleri tanıtmak ve bunu yapmak suretiyle gıda alanında neden ve nasıl bir iş birliğine ihtiyaç duyulduğunu kısaca ortaya koyarak bu konuda genel bir anlayış oluşturmaktır.

^H Hakem denetiminden geçmiştir.

* Bu makale 07.12.2022 tarihinde Yayinevimize ulaşmış olup, 06.01.2023 tarihinde birinci hakem; 09.01.2023 tarihinde ikinci hakem onayından geçmiştir.

** İzmir Bakırçay Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Kamu Hukuku Anabilim Dalı Başkanı, anil.camyamac@bakircay.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8476-9110
Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar tarafından çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Bu makaleye atıf için; ÇAMYAMAÇ, Anıl, “Gıda Alanında Roma’da Konumlanan Uluslararası Temel Örgütlenmelere İlişkin Kısa Bir Değerlendirme” İzmir Bakırçay Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt No.: 3, Sayı No.: 6, 2022, s. 269-302.

Anahtar Kelimeler: Gıda, İş Birliği, Gıda ve Tarım Örgütü, Dünya Gıda Programı, Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu, Dünya Gıda Konseyi

ABSTRACT

As is known, food is vital for humans. Thereby, extensive cooperation in the field of food among States has always been crucial. Indeed, the easiest and safest way to accommodate such cooperation is to create international organisations, or as such. In this respect, it should be underlined that among the various food-related agencies, the ones that were established in Rome are the principle ones. Henceforth with, in the sense of co-operation, this situation has designated Rome as the food capital of the World. Thence, the aim of this short essay is to present those agencies to the readers. Ergo, it is intended that a general understanding of why and how it is needed to cooperate in the field of food will be revealed.

Keywords: Food, Cooperation, Food and Agriculture Organisation, World Food Programme, International Fund for Agricultural Development, World Food Council

GİRİŞ

Gıda gibi insanlık için hayatî önem taşıyan bir alanda uluslararası iş birliğinin ehemmiyeti yadsınamayacaktır¹. Bu iş birliği de genelde

¹ Bilindiği üzere, gıda günümüzde insanlar için temel bir hak olarak nitelendirilmektedir. Nitekim 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannâmesi madde 25'te alenen gıdadan bahsedilmektedir. Daha da önemlisi, 1966 tarihli Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi'nin 11'inci maddesinde açıkça gıda ve beslenmeden bahsedilmektedir. Konuya ilişkin daha ayrıntılı açıklama ve değerlendirmeler için bkz. Jean Pierre Dobbet, 'Right to Food' in René-Jean Dupuy (ed), Right to Health as a Human Right/Le droit à la santé en tant que droit de l'homme (1st edn, Sijthoff and Noordhoff 1979) 186-213. Esasen bakıldığında gıda hakkını şekillendiren açlık ve onun önüne geçilmesi düşüncesi olmaktadır. Tam da bu konuda iki temel sebep gösterilebilmektedir. Bu sebeplerden ilki açlığın yeterince gıda olmamasından ötürü kaynaklandığı şeklinde formüle edilirken, ikincisinin ise fakirlik olduğu yönünde açıklandığı fark edilmektedir. Yani ilk sebebe göre nüfuslara oranlandığında yeterli gıda bulunamadığı şeklinde bir açıklama getirilirken,

uluslararası örgütlenmeler eliyle yürütülmektedir. Bu çerçevede bakıldığında, günümüzde, gıda konusundaki en temel örgütlenme “Gıda ve Tarım Örgütü” (*Food and Agriculture Organisation*) olmaktadır. Roma merkezli bu örgütlenme gıda konusunda aynı zamanda Birleşmiş Milletlerin uzmanlık örgütü sıfatını da taşımaktadır². Tabî ki, gıda denilince, Gıda ve Tarım Örgütünün aslî konumu bir yana, birçok örgütlenmenin olduğu ve farklı alanlarda uzmanlaşmış örgütlerin dahi uzmanlıklarının keşiştiği oranda gıda konusunda iş birliğine gittikleri gözlenmektedir.

ikincisinde aılıktan kaçınmak için gerekli gıdayı alma araçlarından yoksun olunduğı savlanmaktadır. Bu konuda örneğın bkz. Peter Uvin, *The International Organization of Hunger* (1st edn, Kegan Paul International 1994) meselâ 76; Klaus Dieter Wolf, ‘World Food Problems’ in Rudiger Wolfrum (ed), *United Nations: Law, Policies and Practice*, vol II (revised English edn, Verlag CH Beck 1995) 1461-1465. Gıda hakkına dâir daha kapsamlı değerdendirme ve analizler için ayrıca bkz. Francis Adams, *The Right to Food: The Global Campaign to End Hunger and Malnutrition* (1st edn, Springer 2021) 25-45. Bununla birlikte, hemen ilâve edilmelidir ki, günümüzde gıda hakkının yanı sıra, yine onu tamamlayıcı olarak “gıda güvenliğı” (food security) ilkesine yer verildiğı de gözlenmektedir. Bu konu hakkında ayrıntılı açıklamalar için bkz. Kerstin Mechlem, ‘Food Security and the Right to Food in the Discourse of the United Nations’ (2004) 10(5) *European Law Journal* 631-648; Mónica Garcia-Salmones Rovira, ‘Food Security and International Organizations: Why Not Global? Why Not Now?’ in Jan Klabbers (ed), *The Cambridge Companion to International Organizations Law* (1st edn, Cambridge University Press 2022) 363-390

² Birleşmiş Milletler Şartı’nın 57 maddesi 1’inci fıkrası uyarınca devletler arasında bağtlanacak bir antlaşma ile kurulan ve bu antlaşma çerçevesinde kuruldukları alanlarda (ekonomi, sosyal, kültür, eğitim, sağık gibi alanlarda) geniş yetkileri haiz bu örgütlerin, Şartın 63’üncü maddesi çerçevesinde ayrı bir antlaşma ile Birleşmiş Milletlere bağlanacağı düzenlenmişken, adı geçen 63’üncü maddede ise Birleşmiş Milletlerle bağı kuracak antlaşmanın Ekonomik ve Sosyal Konsey tarafından yapılacağı ve Genel Kurulun onayına sunulacağı hükme bağlanmıştır. Birleşmiş Milletlerin uzmanlık kuruluşlarına dâir ayrıntılı açıklama ve değerdendirmeler için bkz. Abdullah El-Erian, ‘The Legal Organization of International Society’ in Max Sørensen (ed), *Manual of Public International Law* (1st edn, Palgrave MacMillan 1968) 96-106; Douglas Williams, *The Specialized Agencies and the United Nations: The System in Crisis*, (1st edn, St. Martin’s Press 1987) özellikle 1-46; Ignaz Seidl-Hohenveldern, ‘Specialized Agencies’ in Rudiger Wolfrum (ed), *United Nations: Law, Policies and Practice*, vol. II, (revised English edn, Verlag CH Becker 1995) 1202-1208; Eckart Klein, ‘United Nations, Specialized Agencies’ in Rudiger Wolfrum (ed), *Max Planck Encyclopedia of Public International Law* (on-line edn, August 2006) via <<https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e562>> Erişim Tarihi: 1 July 2017; Klaus Hüfner, ‘Specialized Agencies’ in Helmut Volger (ed), *A Concise Encyclopedia of the United Nations* (2nd revised Edn, Martinus Nijhoff Publishers 2010) 670-675

Bahsedilen ikinci durum genelde Gıda ve Tarım Örgütünün koordinasyonunu da beraberinde getirmektedir. Bunlar bir yana, belirtildiği üzere, Gıda ve Tarım Örgütü haricinde de gıda temel alanında faaliyet gösteren başkaca örgütlenmeler vardır. Bakıldığında günümüzde hâlihazırda Gıda ve Tarım Örgütü de dâhil üç temel örgütlenme bulunmaktadır ki, bunların hepsi Roma merkezli örgütlenmeler konumundadır. Hemen belirtilmelidir ki, gıda gibi insanlık açısından temel önemi haiz bir alanda örgütlenme sayısı Roma'daki bu üç örgütlenme ile sınırlı değildir³. Bu minvalde, meselâ Montpellier merkezli uluslararası hükûmetler arası bir örgüt konumundaki “Uluslararası Tarımsal Araştırma Danışma Grubu” (*Consultative Group for International Agricultural Research*)⁴ veya Washington D.C. merkezli bir sivil toplum örgütü/uluslararası hükûmetler dışı örgüt niteliğini haiz “Uluslararası Gıda Politikası Araştırma Enstitüsü” (*International Food Policy Research Institute*)⁵ gibi örgütlenmeler gıda alanında ele alınanlar dışında akıllara ilk gelebilecek örgütlenmeler olmaktadır. Bunun dışında, o dönemde Sosyalist Blok kapsamında kurulan örgütlenmeler arasında da meselâ konuya ilişkin kısaca “Agromash Kurumu” (*Agromash Society*) olarak anılan “Sebze Yetiştiriciliği, Bahçecilik ve Bağcılık İçin Makinelere Dair Uluslararası Kurum” (*International Society for Machines for Vegetable Growing, Horticulture, and Viticulture*) gıda alanının farklı boyutlarında oluşturulmuş bir örgütlenme olarak hatırlatılabilecektir⁶.

Bu incelemede gıda ve tarım alanındaki örgütlenmelerin tarihî perspektif gözetilmek suretiyle kısaca irdelenmesi amaç edinilmiştir. Bu minvalde, gıda konusundaki ilk iş birlikleri ve örgütlenmelerden başla-

³ Gıda örgütlenmelerine dair bir liste oluşturabilmek adına tam da 1970’li yıllara denk düşecek şekilde meselâ bkz. ‘International Food Organizations: A Glossary’ (1978) 32 (3) International Organization 869-871

⁴ Uluslararası Tarımsal Araştırma Danışma Grubuna ilişkin ayrıntılı bilgilendirme ve değerlendirmeler için bkz. Uma Lele and Sambuddha Goswami, ‘CGIAR’ in Uma Lele, Manmohan Agarwal, Brian C. Baldwin and Sambuddha Goswami (eds), *Food for All: International Organizations and the Transformation of Agriculture* (1st edn, Oxford University Press 2021) 707-794

⁵ Uluslararası Gıda Politikası Araştırma Enstitüsü hakkında daha geniş bilgi için bkz. <www.ifpri.org> Erişim Tarihi: 03 Ocak 2023

⁶ Bu Örgütün kuruluş ve işleyişine dair antlaşmaların metinleri için bkz. William E. Butler, *A Source Book on Socialist International Organizations* (1st edn, Sijthoff & Nordhoff 1978) 443-453

nararak günümüzde başta Gıda ve Tarım Örgütü olmak üzere temel örgütlenmeler, bunların yapıları ve hukukî statüleri değerlendirilmeye çalışılacaktır.

I- Temel Gıda Örgütlenmelerinin Gelişimine Dair Tarihî Perspektif

Uluslararası hukukun çok uzun bir süre yegâne süjesi devletler olarak kabul edilmiş, ancak bu durum bilhassa II. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası örgütlerin de uluslararası hukuk kişiliklerinin tartışmasız olarak tanınmasıyla değişmiştir.⁷ Her ne kadar uluslararası örgütlerin hukukî kişiliklerine ilişkin muvafakat tartışmasız biçimde II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya konulmuş olsa da, esasen uluslararası iş birliği ve bu bağlamda örgütlenmelerin tarihi bir yüz yıl öncesine dayanmaktadır. Devletler 19'uncu yüzyıl ile birlikte özellikle teknik konularda tek başlarına hareket ederek sonuç almaya çalışmaktansa, birlikte iş birliği içinde hareket ederek sonuç almanın daha kolay, avantajlı ve etkili olduğunu fark etmişler ve kısa sürede belli konularda iş birliğini sağlamaya yönelik örgütlenmelere gitmişlerdir⁸. İletişim ve nakliye iş birliğine ve örgütlenmelere gidilen ilk ve teknik nitelikli konuları oluşturmaktadır. Zaman içerisinde iş birliği yapılan alanların çeşitlendiği ve bu alanlar arasına gıda gibi hayatî olanların da katıldığı fark edilmektedir.

Gıda alanında uluslararası iş birliğine gidilmesine öncülük eden isim ise Polonya göçmeni tüccar ve çiftçi bir Amerikalı olan *David Lubin*'dir. Farklı iş alanlarında faâliyet gösteren Lubin ikâmet ettiği Kali-

⁷ Bu konuda meselâ bkz. “Birleşmiş Milletler Görevi Esnasında Uğranılan Zararların Tazminine Dair Danışma Görüşü” Karar Metni, s. 179 veya s. 185 via <www.icj-cij.org/files/case-related/4/004-19490411-ADV-01-00-EN.pdf > Erişim Tarihi: 25 Kasım 2018. Buna karşılık, uluslararası örgütlerin hukukî kişiliğine karşı doktrinde nadir de olsa aksi görüşlere rastlanabilmektedir. Bu yönlü karşıt görüşler için meselâ bkz. Reinhold Reuterswärd, ‘The Legal Nature of International Organizations’ (1980) 49(1) Nordisk Tidsskrift International Ret 14-27

⁸ Devletler arasında 19'uncu yüzyılda başlayan uluslararası iş birlikleri ve örgütlenmelere dair daha ayrıntılı açıklama ve değerlendirmeler için bkz. Gerard J. Mangone, A Short History of International Organization (1st edn, McGraw-Hill Book Company, Inc. 1954) özellikle 67-90 ve 157-166; Bob Reinalda, Routledge History of International Organizations: From 1815 to the Present Day (1st edn, Routledge 2009) 3-16 ve 28-34 ve 83-176. Ayrıca bkz. Pierre Gerbet, ‘Rise and Development of International Organization: A Synthesis’ Georges Abi-Saab (ed), The Concept of International Organization (1st edn, UNESCO 1981) 27-49

forniya'da çiftlikler satın almaya ve çiftçilerin sorunlarına yakından vâkıf olmaya başlayınca önce Kaliforniya'da sonra uluslararası alanda bilhassa çiftçilerin korunması ve yetiştirilen ürünlere sübvansiyon sağlanması konusunda kampanyalar yürütmeye başlamış ve özellikle Avrupa'da İtalya Kralı *III'üncü Emmanuelle*'i de ikna etmek suretiyle⁹ Roma merkezli bir örgütlenmenin kurulmasına öncülük etmiştir¹⁰.

Anlatılanlar ışığında, İtalyan Kralının daveti üzerine 38 devletin katılımıyla Roma'da toplanan Konferansın¹¹ sonrasında 1905 yılında gıda alanında bir örgütlenme olarak “Uluslararası Tarım Enstitüsü” (*In-*

⁹ O dönemde nispeten yeni bir devlet sayılan İtalya'nın sömürgeler bağlamında yaşadığı başarısızlıklar da hesaba katıldığında, İtalyan siyasî elitlerinin bu proje ile İtalya'nın tekrar prestij kazanmasını umdukları ifade edilmektedir. Bkz. Niccolò Mignemi, ‘Italian Agricultural Experts as Transnational Mediators: The Creation of the International Institute of Agriculture, 1905 to 1908’ (2017) 65(2) *Agricultural History Review* 256-257

¹⁰ Gıda örgütlenmelerinin ortaya çıkmasında öncü konumu çerçevesinde David Lubin ve hayatına dâir daha ayrıntılı bilgi ve değerlendirmeler için bkz. Olivia Rossetti Agresti, David Lubin: A Study in Practical Idealism (1st edn, Little, Brown, and Company 1922) özellikle 81-231; Asher Hobson, ‘An American Pioneer in International Agriculture’ (1932) 14(4) *Journal of Farm Economics* 574-585. Ayrıca, bkz. Mangone (n 8) 88. Lubin başta olmak üzere gıda konusuna dâir ileri görüşlü bazı kişiler; insanların, amaçlarında siyasî nitelik olmayan, faaliyetleri açısından evrensel, ekin miktarı, çiftlik istihdamının mevcudiyeti ve tarımsal hasere ve hastalık tehditleri konusunda güvenilir bilgi sağlama yeterliliğini haiz bir örgütlenmeye ihtiyaç duyduklarına inanarak hareket etmişlerdir. Bkz. Mangone (n 8) 88. Esasen Lubin'in tetiklediği sürecin başarılı olabilmesi için birçok İtalyan tarım uzmanının Avrupa'nın çeşitli şehirlerine giderek bu konuda taraftar toplamaya çalıştıkları aktarılmaktadır. Bu konuda bkz. Mignemi (n 9) 254-276

¹¹ Bu konuda meselâ bkz. Paul S. Reinsch, ‘International Unions and Their Administration’ (1907) 1(3) *American Journal of International Law* 606; Sergio Marchisio and Antonietta di Blase, *The Food and Agriculture Organization (FAO)* (1st edn, Martinus Nijhoff Publishers 1991) 5. Hemen ilâve edilmelidir ki aralarında Osmanlı Devletinin de bulunduğu 39 devlet Sözleşmenin tarafı hâline gelmiştir. Sözleşmeye taraf olan devletlerin listesi için bkz. Franz Knipping, Hans von Mangoldt and Völker Rittberger (eds), *The United Nations System and Its Predecessors* vol II (1st edn, Oxford University Press 1997) 139. İlâve edilmelidir ki, Lozan Barış Antlaşması'nın 99'uncu maddesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin Osmanlı Devleti tarafından imzalanan ve taraf olunan hangi antlaşmaları sürdüreceğini belirten listede ilgili Sözleşmeye de açıkça yer verildiğine işaret edilmelidir. Lozan Barış Antlaşması resmî Türkçe metni için bkz. İsmail Soysal, *Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları*, Cilt I (1920-1945) (1st edn, Türk Tarih Kurumu Yayınları 1983) 83-139

ternational Institute of Agriculture)¹² kurulmuştur¹³ ki, Enstitünün merkezi de Roma olarak belirlenmiştir¹⁴. Bu örgüt, böylelikle, gıda alanındaki ilk evrensel niteliği haiz örgütlenme olarak mütalâa edilmektedir¹⁵.

¹² Uluslararası Tarım Enstitüsüne dâir ayrıntılı açıklama ve değerlendirmeler için bkz. Reinsch (n 11) 606-608; Asher Hobson, 'The Administration and Control of the International Institute of Agriculture' in *Proceedings of the Second Conference of Agricultural Economists* (1st edn, 1930) 343-349; Marchisio and di Blase (n 11) 5-6

¹³ Toplanan Konferansta kurulması düşünülen bu Örgütün yapısına ilişkin birçok hususun tartışma yarattığı aktarılmaktadır. Buna göre tartışılan konular arasında Enstitünün bir tarafta hükümet temsilcileri diğer tarafta tarım sektörünün içinden gelen kişilerin bulunacağı şekilde iki kanatlı bir temsil temelinde yapılandırılması yer alırken, diğer yanda kurulacak bu Enstitünün sadece pasif nitelikli olarak bilgi toplayıp, görüş alışverişinin süregeldiği bir yapı mı yoksa aktif olarak müdahale edebilecek bir yapı mı olması gerektiğinin müzakere edildiği belirtilmektedir. Konuya ilişkin olarak daha ayrıntılı bilgi ve değerlendirmeler için bkz. Luigi Luzzatti, 'The International Institute of Agriculture' (1906) 182(594) *North American Review* 651-659 özellikle de 653-655

¹⁴ "Bir Uluslararası Tarım Enstitüsünün Yaratılması İçin Sözleşme" (Convention for the Creation of an International Institution of Agriculture) başlığını taşıyan kurucu belgenin resmî metni için bkz. Knipping et al. (n 11) 136-138. Bundan sonra kısaca 1905 tarihli Sözleşme olarak anılacaktır. 1905 tarihli Sözleşmenin 1'inci maddesinde merkezin Roma olacağı belirlenmişken, 2'inci madde birinci paragrafta Enstitünün bir hükümet kuruluşu olduğu ve her bir gücün kendi seçtiği delegelerle temsil edileceği hükme bağlanmıştır.

¹⁵ Gıda konusunda Uluslararası Tarım Enstitüsü öncesinde belirli konularda, bilhassa da bitkilerin korunması konusunda uluslararası iş birlikleri gündeme gelmiştir. Bu minvalde, meselâ doktrinde 1878 yılında 11 devletin bir araya gelerek asma biti ile mücadele için bir birlik oluşturduğuna ve ayrıca 1902 yılında vahşi kuşların korunmasına yönelik uluslararası bir anlaşmanın bağtlandığına dikkat çekilmiştir. Bkz. Mangone (n 8) 88. Benzer şekilde, diğer yazarlar konuya ilişkin ilk sözleşmenin 1881 yılında bağtlandığını, müteakiben ek bir sözleşmenin ise 1889 yılında akdedildiğini aktarmıştır. Bkz. Charles Henry Alexandrowicz, *World Economic Agencies: Law and Practice* (1st edn, Stevens & Sons Limited 1962) 116 dipnot 11; Knipping et al. (n 11) 135. Öte yandan, tarım ana başlığının en önemli ayaklarından olan bitkilerin korunmasına dâir bölgesellik odaklı ayrıntılı bir çalışma için meselâ bkz. Stephane Castonguay, 'Creating an Agricultural World Order: Regional Plant Protection Problems and International Phytopathology, 1878-1939' (2010) 84(1) *Agricultural History* 46-73. Bununla birlikte, tarım gibi önemli bir alanda 19'uncu yüzyılın sonlarında ve 20'nci yüzyılın başlarında genel anlamda sınırlı iş birliklerinin olduğu da görülmektedir. Bu kapsamda, öncelikle ulusal alanda örgütlenildiği (genelde dernekler şeklinde), daha sonrasında ulusal alandaki bu örgütlenmelerin kısıtlı bir biçimde uluslararası alanda iş birliğine gidebildikleri fark edilmektedir. Bu konuda Laur'un açıklamaları dikkate alınabilir. Yazar, bu minvalde, uzun bir süre ulusal çiftçi örgütlenmelerinin kuruldukları ülkelerin sınırları içinde kaldığını, ancak sonraları yavaş

Söz konusu Örgüt, bir yanda tarımsal ürünlere, tarım ücretlerine ve bitki hastalıklarına dair dünya genelinde bilgi toplayıp yayma diğer yanda tarım kooperatifleri, sigortalar ve tarımsal krediler konusunda çalışmalar yapmakla görevli kılınmıştır¹⁶. Enstitünün iki temel organı mevcuttur. Bunlar “Genel Kurul” (*General Assembly*) ve “Daimî Komisyon” (*permanent commission*) olarak sıralanmaktadır¹⁷. Enstitünün çalışmalarını kontrol eden Genel Kurulda oylama üye devletlerin katılım payları oranında olmaktadır¹⁸. Bu noktada işaret edilmelidir ki, Enstitünün en önemli mirası Uluslararası Tarımsal Kalkınma Örgütünde de kullanılan¹⁹ ve zaman zaman Gıda ve Tarım Örgütünde de uygulanması önerilen

yavaş ve oldukça sınırlı bir biçimde birbirleriyle iletişime geçtiklerini vurgulamıştır. Böylelikle, bilinen en eski iş birlikleri arasında “Uluslararası Tarımsal Kongreleri”nin (International Agricultural Congresses) yer aldığını aktarmıştır. Yarı resmî olan bu kongrelerde önceleri ulusal tarım demeklerinin temsil edilmediğini, zaman içerisinde bunun gerçekleştiğinin bilgisi veren yazar yine bu dönemde hükümet katılımlarının zayıf olduğu “Uluslararası Tarım Komisyonu” (International Commission of Agriculture/Commission internationale d’agriculture) veya tamamen bir özel girişim olarak ortaya çıkan ve savaş öncesi dağıldığı bildirilen tarım sendikaları federasyonlarının bulunduğuna da dikkat çekmiştir. Avusturya Macaristan İmparatorluğu’nun ardılı devletler tarafından oluşturulmaya çalışan ve bu itibarla konuyla ilgili pek çok konferans da yapmış olan “Alman Köylüler Ligi” (Germanic Peasant’s League) de Laur tarafından oldukça kısmî bir iş birliği olarak nitelendirilmiştir. Konuya ilişkin olarak bkz. Ernest Laur, ‘International Agricultural Problems’ (1924) 6(2) Journal of Farm Economics 196-211 özellikle 197-198

¹⁶ 1905 tarihli Sözleşme m. 9. Bu konuda ayrıca bkz. Mangone (n 8) 88-89; Marchisio and di Blase (n 11) 6. Hemen ilâve edilmelidir ki, Enstitünün çiftçilerin ortak çıkarlarının korunması ve yaşam koşullarının yükseltilmesi gibi o dönem açısından çok ileri sayılabilecek yetkilerinin üye devletlerin iç hukuk rejimleri tarafından tamamen kısıtlandığı ve etki doğurmadığına da yine doktrinde dikkat çekilmektedir. Bkz. Marchisio and di Blase (n 11) 6

¹⁷ 1905 tarihli Sözleşme m. 2/2

¹⁸ Bkz. Reinsch (n 11) 606. Esasen bakıldığında, Enstitüdeki üye devletler beş sınıfa ayrılmıştır ki, üye devlet hangi sınıfta yer alacağını kendisi belirlemektedir. İlk sınıf beş oy ve 16 birim katkı sağlarken, ikinci sınıf dört oy ve sekiz birim katkı, üçüncü sınıf üç oy ve dört birim katkı, dördüncü sınıf iki oy iki birim katkı ve beşinci sınıf ise bir oy ve bir birim katkı sağlamaktadır. Her bir birim açısından konulan katkının ise 2500 Frank’ı geçmeyeceği düzenlenmiştir. Bkz. 1905 tarihli Sözleşme m. 10. Öte yandan, Enstitünün kurulmasını destekleyen İtalya Kralı, Krallığa ait bazı malların gelirlerini de destek adına Enstitüye bırakmıştır. Konu hakkında bkz. Reinsch (n 11) 607

¹⁹ Bu konuda bkz. infra dipnotlar: 80, 81 ve 82

bünyesindeki ağırlıklı oy sistemi olmuştur²⁰. Daimî Komisyon ise, Genel Kurulun verdiği işlevleri yerine getirmektedir ve kural olarak Komisyona her bir üye devlet bir temsilci ile katılmaktadır; ancak bir kişinin birden fazla devleti temsiline de izin verildiği fark edilmektedir²¹.

1945 yılında Enstitünün yerini alan Gıda ve Tarım Örgütüne özellikle oluşturduğu kart indekslerinin ve arşivlerinin geçmesiyle birlikte Gıda ve Tarım Örgütünün istatistikî hizmetlerinin güçlenmesine de yol açtığı doktrinde dikkat çekilen hususlar arasındadır²². İlâve edilmelidir ki, Enstitünün özerkliğini korumakla beraber Milletler Cemiyeti ile belirli teknik iş birliklerine gittiği aktırılmaktadır²³.

II. Dünya Savaşı sonrasında ise, gıda konusunda başta Gıda ve Tarım Örgütü olmak üzere dört temel uluslararası örgütlenmeye gidildiği gözlenmektedir. Böylelikle, diğer üç örgütlenme²⁴ şu şekilde sıralanmaktadır: “Dünya Gıda Programı” (*World Food Programme*), “Dünya Gıda Konseyi” (*World Food Council*) ve “Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu” (*International Fund for Agricultural Development*). Doktrin tarafından dünya gıda ajansları olarak da adlandırılan²⁵ bu dört örgüt-

²⁰ Bkz. Marchisio and di Blase (n 11) 6

²¹ Bkz. Reinsch (n 11) 607

²² Bkz. Marchisio and di Blase (n 11) 6

²³ Bkz. Anique H.M. van Ginneken, *Historical Dictionary of the League of Nations* (1st edn, The Scarecrow Press, Inc. 2006) 31. Daha da önemlisi, uluslararası örgütlerin uluslararası hukuk kişilikleri olduğuna ilişkin her ne kadar ulusal bir mahkeme tarafından verilmiş olsa da ilk karar Uluslararası Tarım Enstitüsüne ilişkindir. 1931 yılında İtalyan Danıştay Enstitünün uluslararası hukukta bağımsız bir hukuk kişiliğine sahip olduğu yönünde karar vermiştir. Bu konuda meselâ bkz. Alexandrowicz (n 15) 113 dipnot 2

²⁴ “Örgütlenme” terimi yazar tarafından bilinçli olarak tercih edilmiştir. Makalenin konusunu teşkil eden birimlerin, en azından belirli bir süre de olsa, hepsinin bağımsız bir örgüt olmaması; ötesinde talî bir organ olması bu şekilde bir terim tercihinin yol açmıştır.

²⁵ Bu konuda meselâ bkz. Ross B. Talbot and H. Wayne Moyer, ‘Who Governs the Rome Food Agencies?’ (1987) 12(4) *Food Policy* 349-364; Ross B. Talbot, *The Four World Food Agencies in Rome: FAO, WFP, WFC, IFAD* (1st edn, Iowa State University Press 1990) özellikle 1 vd. Ayrıca, bu konuda yine bkz. J. Burke Knapp, ‘The Role of International Agencies in Aiding in World Food Production’ (1966) 56(2) *Proceedings of National Academy of Sciences* 315-321; Kerstin Mechlem, ‘Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO)’ Rudiger Wolfrum (ed), *Max Planck Encyclopedia of Public International Law* (on-line edn, November 2006) paragraf 1 via <<https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law->

lenmenin II. Dünya Savaşı sonrasında kurulduğu ve dördünün de merkezlerinin Roma'da bulunduğu gözlenmektedir. Böylelikle, konuya ilişkin açıklama ve değerlendirmelere girilmeden evvel araştırılması gereken bir husus karşımıza çıkmaktadır. Bu minvalde, gıda alanında gerek ilk uluslararası örgütlenme konumundaki Uluslararası Tarım Enstitüsü olsun, gerek günümüzde Gıda ve Tarım Örgütü ve ele alınacak diğer üç örgütlenme olsun, belirtildiği üzere, hepsinin merkezlerinin Roma olması akıllara “*Neden Roma?*” sorusunu getirmektedir²⁶. Bu konuda Talbot bunun üye devletlerin siyasî bir kararı olduğunun altını çizdikten sonra, başlangıç noktasının ele alınan dört örgütlenmeden ilki konumundaki Gıda ve Tarım Örgütü olduğunu; her ne kadar Örgütün kurulmasında temel rol oynayan Amerika Birleşik Devletleri'nin merkezin Washington D.C.'de olması için çabalasa da çok az bir oy farkıyla İtalya'ya, Roma'ya kaybettiklerini ve o andan sonrada gıda konusunda dünyanın merkezinin Roma hâline geldiğini aktarmıştır²⁷. Öte yandan, Schermers ve Blokker ise, konuya ilişkin olarak Birleşmiş Milletlerin genel yapısı içerisinde her ne kadar âdemî merkezîyetçi (*decentralised*) bir yapılanma tercih edildiği gözlenirse de, bazı alanlar için merkezileştirmenin daha uygun, daha kullanışlı olduğunun mütalâa edildiğine dikkat çekerek, örnek olarak Gıda ve Tarım Fonu ile Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonunun ve Dünya Gıda Programının Roma'da konumlanmasını göstermişlerdir²⁸.

Gıda alanındaki bu dört temel örgütlenmeye ilişkin olarak gündeme taşınan bir diğer husus, bu örgütlenmelerin birleştirilerek tek bir örgütlenme hâline getirilip getirilemeyeceği yönünde olmaktadır. Konuyu ele alan yazarlar, belirli sorunlara işaret etseler de²⁹, yine de böyle bir birleşme olacaksa, bunun için en uygun olan çatının Gıda ve Tarım Ö-

9780199231690-e462> Erişim Tarihi: 5 January 2023 (Mechlem, “sözde” (so-called) sıfatını eklemeyi de ihmal etmemiştir)

²⁶ Hemen belirtilmelidir ki, Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu kurulurken merkezinin gelişmekte olan bir üçüncü dünya devletinin şehri olup olmaması çok tartışılmış, ancak nihayetinde yine Roma'da karar kılınmıştır. Bkz. Talbot (n 25) 163 arka not 1 (I. Bölüm)

²⁷ Bkz. Talbot (n 25) 4-5 ve s. 20. Ayrıca, bkz. Mechlem (n 25) paragraf 3

²⁸ Bkz. Henry G. Schermers and Niels M. Blokker, *International Institutional Law: Unity within Diversity* (6th Edn, Martinus Nijhoff Publishers 2018) 357

²⁹ 1972 ilâ 1974 yılları arasında vuku bulan dünya gıda krizini önceden öngörememesi ve plânlayamamış olması bu yönlü Örgüte getirilen önemli eleştiriler arasındadır.

gütü olduğunu mütalâa etmişlerdir³⁰. Öncelikle bu şekilde bir birleşme olasılığı örgütler arasında ardıllık sorununu akıllara getirmektedir³¹. Bununla birlikte, bir yanda gıda alanında temel yetkili görünen Gıda ve Tarım Örgütü ile diğer yanda bu alandaki finansmanı sağlama konusunda esas yetkinin verildiği Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonunun gerek yapıları, gerek görevleri bağlamında tek bir çatı altında bulunması organik açıdan çok da olası gözükmemektedir. Öte yandan, zincire eklenen en son halka konumundaki Dünya Gıda Konseyinin, aşağıda da gözlenebileceği üzere, yetkilerinin Gıda ve Tarım Örgütü ile birlikte Dünya Gıda Programına geçtiği gözlenmektedir ki, böylelikle konuyu gündeme taşıyan yazarların bu öngörülerinin kısmen de olsa gerçekleşmiş olduğu söylenebilir.

II. Gıda ve Tarım Örgütü

Gıda alanında ele alınan örgütlenmelerden en eskisi ve temeli konumundaki Gıda ve Tarım Örgütünün incelenmesiyle başlanması isabetli olacaktır³². Bu itibarla, Birleşmiş Milletlerden bile önce tasarlanıp³³

³⁰ Bkz. Talbot and Moyer (n 25) 349-364. Ayrıca bkz. Talbot (n 25) 10-11

³¹ Uluslararası örgütler arasında ardılığa ilişkin ayrıntılı açıklama ve değerlendirmeler için bkz. Patrick A. Myers, *Succession Between International Organizations* (1st edn, Paul Kegan International 1993) özellikle 7-39; Anıl Çamyamaç, ‘Bir Uluslararası Hukuk Müessesesi Olarak Uluslararası Örgütler Arasında Ardıllık’ (2022) 24(1) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 3-29. Ayrıca bkz. Andrea G. Mochi-Onory, ‘Nature of Succession between International Organizations: Functions and Treaties’ (1968) 21 *Revue hellénique de droit international* 33-48

³² Gıda ve Tarım Örgütü hakkında daha ayrıntılı açıklama ve değerlendirmeler için bkz. Alexandrowicz (n 15) 113-124; Jean Pierre Dobbet, ‘Food and Agriculture Organization of the United Nations’ in Rudolf Bernhardt (ed), *Encyclopedia of Public International Law: International Organizations in General-Universal International Organizations and Cooperation* vol. 5 (1st edn, North-Holland 1983) 15-19; Marchisio and di Blase (n 11) özellikle 22 vd; Talbot (n 25) 15-46; Williams (n 2) 32-34; Hans-Joachim Schütz, ‘FAO-Food and Agriculture Organization’ in Rudiger Wolfrum *United Nations: Law, Politics and Practice*, vol I (revised English edn, Verlag HC Beck 1995) 499-521; Philippe Sands and Pierre Klein, *Bowett’s Law of International Institutions* (5th edn, Sweet & Maxwell 2001) 84-85; Mechlem (n 25) özellikle paragraflar 4-45; Barbara Hofner, ‘FAO-Food and Agriculture Organization’ in Helmut Volger (ed), *A Concise Encyclopedia of the United Nations* (2nd Revised edn, Martinus Nijhoff Publishers 2010) 178-181; Friederike Hoffmann, ‘Addendum’ in Helmut Volger (ed), *A Concise Encyclopedia of the United Nations* (2nd Revised Edn, Martinus Nijhoff Publishers 2010) 181-182; Uma Lele and Sambuddha Goswami, ‘The Food and Agriculture Organization of the United Nations’ in Uma Lele, Man-

1945 yılında kurulan Gıda ve Tarım Örgütü alanında aynı zamanda Birleşmiş Milletlerin uzmanlık örgütü sıfatını da haizdir. Nitekim 1946 yılında bağitlanan Anlaşma marifetiyle Örgütün kazandığı bu vasfının, onu, gıda alanında dünyadaki en temel örgütlenme konumuna soktuğunu ileri sürmek abartılı olmayacaktır. Gıda ve Tarım Örgütü aynı zamanda kendinden önceki örgütlenme konumundaki Uluslararası Tarım Enstitüsünün işlevlerini de üstlenmiştir. Daha açık ifadesiyle ortaya konulması gerekirse, Gıda ve Tarım Örgütü Uluslararası Tarım Enstitüsünün ardılı konumundadır³⁴.

Tadil edilmiş hâliyle Örgüt Anayasası incelendiğinde, Örgüte üyeliğin tam üyelik ve ortak üyelik şeklinde yapılandırıldığı görülmektedir³⁵. 1 Mayıs 2022 tarihi itibarıyla 194 devletin üye olduğu Örgüte ayrıca bölgesel ekonomik bütünleşme örgütleri (*regional economic integration organisations*) de tam üye olarak dâhil olabilmektedir³⁶. Ancak bu tür bütünleşme örgütlerinin üyelik durumuna ilişkin belirli hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir. Öncelikle, bölgesel ekonomik bütünleşme örgütlerinin tam üyeliği devletlerin tam üyeliği ile birçok unsuru yönünden örtüşse de bazı nüanslar olduğuna dikkat edilmelidir. Meselâ bu tür örgütler, Gıda ve Tarım Örgütüne tam üye olarak kabul edilmiş

mohan Agarwal, Brian C. Baldwin and Sambuddha Goswami (eds), *Food for All: International Organizations and the Transformation of Agriculture* (1st edn, Oxford University Press 2021) 630-697

³³ Bkz. Ruth Jachertz, "To Keep Food Out of Politics: The UN Food and Agriculture Organization, 1945-1965" in Marc Frey, Sönke Kunkel and Corinna R. Unger, *International Organizations and Development, 1945-1990* (1st edn, Palgrave MacMillan 2014) 76. Öte yandan, Gıda ve Tarım Örgütünün kurulmasına dair ayrıntılı inceleme ve değerlendirmeler için meselâ bkz. Gove Hambidge, *The Story of FAO* (1st edn, D. Van Nostrand Company, Inc. 1955) özellikle 50-60; Ralph W. Phillips, *FAO: Its Origins, Formation and Evolution 1945-1981* (1st edn, FAO 1981) özellikle 3-13

³⁴ Bu konuda bkz. Myers (n 31) 19-22; Çamyamaç (n 31) 14. Ayrıca, bkz. Schermers and Blokker (n 28) 1101

³⁵ Gıda ve Tarım Örgütü Anayasası m. 2.

³⁶ Bunun mümkün kılınması için Örgüt Anayasasında ilgili hükümler kapsamında değişikliklere gidildiği dikkat çekmektedir. Avrupa Birliği bu konuda temel olarak düşünülmüş olsa da, Gıda ve Tarım Örgütü Anayasası'ndaki bu yönlü değişiklikler benzer nitelikli muhtemel diğer örgütlenmeleri de içerebilmesi için daha geniş olarak kurgulanmıştır. Yapılan değişiklikler böylelikle tüm bölgesel ekonomik bütünleşme örgütlerini kapsayacak şekilde yenilenmiştir. Ancak günümüze kadar bu düzenlemeden sadece Avrupa Birliğinin yararlandığı fark edilmektedir.

olsa da, Örgüte tam üye devletlerden farklı olarak bazı komisyonlara katılamamaktadırlar. Bunun dışında, bölgesel ekonomik bütünleşme örgütlerinin üyeliği için üç temel şartın mevcut olmasına özen gösterilmektedir, çünkü bu şartlardan biri eksikse ilgili örgüt Gıda ve Tarım Örgütünün tam üyesi konumuna gelemeyecektir. Bu üç temel şart, böylelikle, tam üye olarak Örgüte katılması düşünülen bölgesel ekonomik bütünleşme örgütlerinin kendi üyelerinin çoğunun da aynı zamanda Gıda ve Tarım Örgütü üyesi olması, kendi yetkileri arasında Gıda ve Tarım Örgütünün yetkilerinin olduğu konularda yetkilerinin olması ve son olarak da bu konularda söz konusu bölgesel ekonomik bütünleşme örgütünün kendisinin üyelerini bağlayıcı karar alabiliyor olması şeklinde sıralanmaktadır. Bunlar dışında, yine tam üyelik gerçekleştirilirken bölgesel ekonomik bütünleşme örgütünün Gıda ve Tarım Örgütüyle çakışan yetkilerine dair bir listeyi vermesi gerektiğinin, bu liste dışında kalan ancak Gıda ve Tarım Örgütünün görev alanına giren konularda ise, yetkinin üye devletlere ait olduğunun kabul edildiği de belirtilmelidir³⁷.

Gıda ve Tarım Örgütünün temel amaçları yetkili olduğu alanlardaki halkların yaşam standartlarını ve beslenme düzeylerini yükseltmek, tüm gıda ve tarım ürünlerinin üretimi ve dağıtımındaki verimliliğin iyileştirilmesini sağlamak, kırsal nüfusun koşullarını iyi hâle getirmek ve böylelikle de Dünya ekonomisinin büyümesine katkı sağlamak şeklinde belirtilmiştir³⁸. Örgütün işlevi ise³⁹, beslenme, gıda ve tarım konularıyla

³⁷ Gıda ve Tarım Örgütüne bölgesel ekonomik entegrasyon örgütlerinin üye olmasına ilişkin belirtilen tüm bu hususlarla ilgili daha ayrıntılı açıklama ve değerlendirmeler için bkz. Schermers and Blokker (n 28) 81-82. Ayrıca bkz. Sands and Klein (n 32) 85

³⁸ Gıda ve Tarım Örgütü Anayasası Giriş kısmı.

³⁹ Örgütün üstlenmiş olduğu işlevleri aynı zamanda onun kapasitesini de ortaya koymaktadır. Bu itibarla, en başından beri devletler arasında Örgütün bu yönlü kapasitesi konusunda anlaşmazlıklar olduğu; bir grup devletin Örgütü sadece veri toplayan, bilgi yayan ve bu minvalde de tartışma platformu olarak görmek istedikleri, diğer bir grup devletin ise, bilhassa kurulduğu alanda başarılı olabilmesi için eylem örgütü hâline gelmesini savundukları aktarılmaktadır. Bu konuda ayrıntılı bir değerlendirme için bkz. Jachertz (n 33) 75-92. Nitekim Starke belirli uluslararası kuruluşların işlevlerinin esas olarak üye devletleri aralarında iş birliğine sevk etmek olduğunu ki, bunlara “teşvik edici faaliyetler” (promotional activities) denildiğini belirtmiş ve bazı örgütlerin operasyonel faaliyetleri ancak talî olarak yapabildiklerinin altını çizerek, Gıda ve Tarım Örgütünün operasyonel olmaktan çok teşvik edici bir örgütlenme olduğunu ifade etmiştir. Bkz. Joseph Gabriel Starke, Introduction to International Law (10th Edn, Buttersworth 1989) 603. Öte yandan, bu şekilde kabul edilen yetki ve işlevlerini doğrudan etkileyip etkilemediği çok açık olmasa da, belirtmek gerekir ki,

ilgili bilgi toplamak, bu bilgileri analiz etmek, yorumlamak ve yaymak ile birlikte bu konularda araştırmayı, eğitimi, idareyi ve kamu bilincinin yerleşmesini desteklemek ve yine bu konulara ilişkin uygun olduğu yerlerde ulusal ve uluslararası hareket plânlarını tavsiye etmek olarak özetlenebilir⁴⁰. Bununla birlikte, Örgüt, doğal kaynakların korunmasını, iyileştirilmiş tarımsal üretim metotlarının kabulünü, tarım ve gıda ürünlerinin işlenmesinin, pazarlanmasının ve dağıtılmasının iyileştirilmesini, uygun ulusal ve uluslararası tarımsal kredi hükümlerine ilişkin politikaların ve tarımsal emtia düzenlemelerine dair uluslararası politikaların kabulünü desteklemekle de görevli kılınmıştır. Hemen ilâve edilmelidir ki, “tarım” kavramı geniş ele alınarak kelime anlamı olarak tarımla birlikte balıkçılık ve deniz ürünleri ile orman ve temel ormancılık ürünleri de Örgütün faaliyet alanına sokulmuştur⁴¹. Gıda ve Tarım Örgütünün bu kapsamda açlıkla ve kötü beslenmeyle mücadelede etkinlik gösterdiği, gıda konusunda bir yanda birçok uluslararası antlaşmanın yapılmasında⁴², diğer yanda ise uluslararası standartların tespit edilmesinde rol oynadığı, öte yanda gıda konusunda istatistikî bilgilerin tutulması, analizi ve bu bilgilerin yayılımını sağladığı gözlenmektedir⁴³.

Gıda ve Tarım Örgütünün kurulduğu günden beri yetki alanını ve işlevlerini genişlettiği hususu doktrinde altı çizilen bir husustur. Bu konuda bkz. Hofner (n 32) 180; Hoffmann (n 32) 181. Gıda ve Tarım Örgütünün yaşadığı bu dönüşümün uluslararası hukuk yazarları tarafından zımnî yetkiler doktrinine bağlanmaktan çok üye devletlerin bu yönlü kabulüyle gerçekleştiğine işaret edilmektedir. Bu konuda meselâ bkz. Jan Klabbers, *An Introduction to International Institutional Law* (1st edn, Cambridge University Press 2002) 241 dipnot 73

⁴⁰ Gıda ve Tarım Örgütü Anayasası m. 1

⁴¹ Nitekim doktrinde yazarlar bu konun altını çizmektedir. Bkz. Hofner (n 32) 179. Benzer şekilde, Gıda ve Tarım Örgütünün işlevlerinin Anayasası dâhilinde belirlendiğini ifade eden Dobbart de bunların oldukça geniş bir alana yayılmış olduğuna vurgu yapmaktan imtina etmemiştir. Bkz. Dobbart (n 32) 17

⁴² Gıda ve Tarım Örgütü Anayasası m. 14.

⁴³ Gıda ve Tarım Örgütü 2022 ilâ 2031 yılları arasına denk gelen dönem için hedefi herkes için sürdürülebilir ve gıda güvenliği olan bir dünya şeklinde tespit etmiştir. <www.fao.org/strategic-framework/en> Erişim Tarihi: 5 January 2023. Ayrıca, tarımsal konularda teknik yardımın sağlandığı alan projeleri de gerçekleştiren Örgütün faaliyetlerine ilişkin ayrıntılı açıklama ve değerlendirmeler için meselâ bkz. Schütz (n 32) 505-519; Mechlem (n 25) paragraflar 22 ilâ 44

Orijinal Anayasasında⁴⁴ üç aslî organa yer verilen Örgütün bu organları şu şekilde sıralanmıştır: Konferans, Konsey ve Genel-Direktör⁴⁵. Bu minvalde, Gıda ve Tarım Örgütünün en temel organı Konferansı olmaktadır. Tüm üyelerin temsil edildiği bu Organ Örgütün en üst organı olma vasfıyla bir yanda Örgütün genel politikaların belirlerken diğer yanda bütçeyi kabul edip gıda konularında üye devletlere tavsiyelerde bulunmaktadır ve ayrıca Konseyin ve Konsey ile kendi oluşturduğu komisyon ve komitelerin almış oldukları kararları da gözden geçirebilmektedir⁴⁶. Konsey ise, icra organıdır ve 49 üyeden⁴⁷ oluşmaktadır⁴⁸. İlke olarak Konsey icra organı vasfıyla kendisine Konferans tarafından verilen görevleri yerine getirmekle yükümlü kılınmıştır⁴⁹. Genel Direktör ise, bir yanda Örgüt personelinin âmiri sıfatıyla hareket ederken, diğer yanda Konferans ve Konseyin denetimi altında Örgüt çalışmalarının yürütülmesini gözetmekle sorumludur.

Aslî organlar bir yana, gerek Konferans gerek Konsey ve hattâ bu ikisinin yetkisiyle Genel Direktör kendilerine verilmiş olan işlev ve yükümlülükleri yerine getirebilmek için komisyon veya komite formatında yardımcı organlar da kurabilecektir⁵⁰. Nitekim bazı yardımcı organların kurulmasının Anayasada açıkça öngörülmüş olduğu da fark edilmektedir. Bu itibarla, Konferansın bünyesinde⁵¹ “Dünya Gıda Güvenliği Ko-

⁴⁴ Bkz. ‘Constitution of the Food and Agriculture Organisation of the United Nations’ (1947) 1(1) International Law Quarterly 140-146

⁴⁵ Gıda ve Tarım Örgütü Anayasası m. 3, m. 5 ve m. 7-8

⁴⁶ Gıda ve Tarım Örgütü Anayasası m. 4

⁴⁷ Afganistan, Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Angola Arjantin, Avusturalya, Bahamalar, Bangladeş, Belarus, Birleşik Krallık, Bosna Hersek, Brezilya, Şili, Çin Halk Cumhuriyeti, Ekvator Ginesi, Endonezya, Eritre, Etiyopya, Fildişi Sâhilleri, Filipinler, Fransa, Gine, Guatemala, Güney Afrika Cumhuriyeti, Güney Kore, Hindistan, Irak, İsrail, İsveç, Japonya, Kamerun, Kanada, Katar, Kenya, Kongo, Kosta Rika, Kuveyt, Lüksemburg, Malezya, Meksika, Mısır, Moritanya, Nikaragua, Pakistan, Peru, Rusya Federasyonu, Slovenya, Suudi Arabistan, Tunus. Bkz. via <<https://www.fao.org/unfao/govbodies/gsbhome/council/en/>> Erişim Tarihi: 10 December 2022

⁴⁸ Gıda ve Tarım Örgütü Anayasası m. 5/1

⁴⁹ Gıda ve Tarım Örgütü Anayasası m. 5/3

⁵⁰ Gıda ve Tarım Örgütü Anayasası m. 6

⁵¹ Gıda ve Tarım Örgütü Anayasası m. 3/9

mitesi" (*Committee on World Food Security*)⁵², Konseyin bünyesinde⁵³ daha önceki adı "Koordinasyon Komitesi" olan "Program Komitesi" (*Programme Committee*), "Finans Komitesi" (*Finance Committee*), "Anayasal ve Hukukî Konular Komitesi" (*Committee on Constitutional and Legal Matters*) ile "Emtia Sorunları Komitesi" (*Committee on Commodity Problems*), "Balıkçılık Komitesi" (*Committee on Fisheries*), "Ormancılık Komitesi" (*Committee on Forestry*) ve "Tarım Komitesi" (*Committee on Agriculture*) kurulması ilgili maddelerde açıkça kabûl edilmiştir⁵⁴. Kabul etmek gerekir ki, Örgütün teknik işlevlerini yerine getirmek ancak bu tür yardımcı organların varlığı ve çalışmalarıyla daha etkin hâlde gelebilmektedir. İlâve edilmelidir ki, Örgütün yapısal bütünlüğü bölgesel ofisler ve bölgesel konferanslarla da desteklenerek tamamlanmaktadır⁵⁵.

Gıda ve Tarım Örgütü, ayrıca, amaç ve işlevlerinin bir gereği diğer uluslararası örgütlerle ortak başkaca örgütlenmelerin kurulması yoluna da gitmiştir. Bunlar arasında aşağıda incelenecek Dünya Gıda Programı bir yana Dünya Sağlık Örgütü ile ortak kurulan "Kodeks Alimentarius Komisyonu" (*Codex Alimentarius Commission*) veya "Birleşmiş Milletler Afrika Ekonomik Komisyonu" (*Economic Commission for Africa of the United Nations*) ile birlikte söz konusu Komisyonun Sekreterliğinin bir alt birimi olarak tarım birimi sıralanabilecektir⁵⁶. Benzer şekilde, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı ile ortak olarak 1964 yılında oluşturulan "Gıda ve Tarımın Geliştirilmesi İçin Atom Enerjisine Dâir İzotop ve

⁵² Konferansa işlevlerini yerine getirirken yardımcı olacak Dünya Gıda Güvenliği Komitesinin bir yanda Konferansın kendisine alanında raporlar sunacağı belirtilirken, diğer yanda Konferans ve Ekonomik ve Sosyal Konsey aracılığıyla Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna da raporlar sunacağı düzenlenmiştir.

⁵³ Gıda ve Tarım Örgütü Anayasası m. 5/6(a) ve (b)

⁵⁴ Konsey bünyesinde kurulacak komiteler arasında yer alan son dördü, yâni "Emtia Sorunları Komitesi", "Balıkçılık Komitesi", "Ormancılık Komitesi" ile "Tarım Komitesi"nin programlar ve bütçe konularında Konseye, politikalar ve düzenleyici konularda ise Konferansa rapor sunacağı düzenlenmiştir. Öte yandan, tüm bu sistem "tarım" (agriculture), "balıkçılık" (fisheries), "havyan üretimi ve sağlığı" (animal production and health) gibi alanlarda statüter organlarla (statutory organs) da desteklenmektedir. Bkz. "Governing Bodies" via <<https://www.fao.org/unfao/govbodies/home/en/>> Erişim Tarihi: 5 January 2023

⁵⁵ Merkez örgütlenmesi dışındaki örgütlenmeye ilişkin açıklamalar için meselâ bkz. Mechlem (n 25) paragraf 15

⁵⁶ Bu konuda meselâ bkz. Schermers and Blokker (n 28) 1195

Radyasyon Uygulamaları Bölümü”nün (*Division of Isotope and Radiation Applications of Atomic Energy for Food and Agriculture Development*) adı birçok kez değişmiş ve 2021 yılındaki değişiklikle birlikte “Gıda ve Tarımda Nükleer Teknikler Merkezi” (*Centre of Nuclear Techniques in Food and Agriculture*) adını alan bu örgütlenmenin de yine bu konuda örnek oluşturduğu ifade edilebilecektir⁵⁷.

2022 yılı için 3,25 milyar ABD Doları olan Gıda ve Tarım Örgütünün bu bütçesinin %31’lik kısmı üye devletlerin tahakkuk eden katkı paylarından geri kalan %69’luk kısmın ise üye devletler ile birlikte iş birliğine gidilen diğer ortakların gönüllü olarak yaptıkları katkılarla karşılandığı belirtilmelidir⁵⁸. Örgütün çalışanlarının statüsüne göre bir değerlendirme yapıldığında profesyoneller ve genel hizmet personeli olarak bir ayrıma gidildiği uluslararası personelin aralarında müdürlerin de bulunduğu üst düzey personel ile profesyonel personellerden oluştuğu ve mahallî olarak işe alınanların ise genel hizmet personeli ve ulusal profesyonel memurlar şeklinde bir sınıflamaya tâbi kılındığı aktarılmaktadır⁵⁹. 2019 Şubatı itibarıyla çalışan sayısının 11561 kişi olduğu ve bunların ancak %32’lik bir kısmının merkezde konumlandırıldığı belirtilmektedir⁶⁰.

⁵⁷ Konuya ilişkin ayrıntılı değerlendirme ve açıklamalar için sırasıyla bkz. Maurice Fried and Carl G. Lamm, ‘The Joint FAO and IAEA Programme’ (1981) 23(3) IAEA Bulletin 22-26; Philipps (n 33) 111-112; ‘History of the Joint IAEA/FAO Centre’ via <www.iaea.org/about/organizational-structure/department-of-nuclear-sciences-and-applications/jointfao/iaea-division-of-nuclear-techniques-in-food-and-agriculture/history> Erişim Tarihi: 25 December 2022

⁵⁸ Bkz. ‘FAO’s Budget’ via <<https://www.fao.org/about/strategy-programme-budget/budget/en/#:~:text=How%20is%20FAO%20funded%3F,from%20Members%20and%20other%20partners>> Erişim Tarihi: 11 December 2022. Burada belirtilmelidir ki, Gıda ve Tarım Örgütü dâhilinde oluşturulan “emânet fonları” (trust funds) üzerinden üye devletler başka üye devletlere yardımlarını doğrudan ulaştırabilmekteledir ki, bu durum yararlı olarak mütalâa edilmekle birlikte Örgütü basit bir hizmet yönetim/ yönlendirme kuruluşuna dönüştürebileceği endişelerini de beraberinde getirmektedir. Bu konuda bkz. Klabbers (n 39) 141

⁵⁹ Bkz. ‘Staff Categories’ via <<https://www.fao.org/employment/who-we-need/staff-categories/en/>> Erişim Tarihi: 4 January 2023

⁶⁰ Bkz. ‘Structure and Finance’ via <<https://www.fao.org/about/who-we-are/en/>> Erişim Tarihi: 4 January 2023. Hemen işaret edilmelidir ki, daha önceki yıllarda Gıda ve Tarım Örgütünün personel sayısını değerlendiren yazarların (meselâ bkz. Mechlem (n 25) paragraf 16) sayının gittikçe azaldığına vurgu yapmalarına karşılık, günümüzde Örgüt çalışan sayısının ciddi boyutta artmış olduğu dikkatlerden kaçmamalıdır.

Gıda ve Tarım Örgütünün ambleminde ise, temel olarak, bir buğday başının bulunduğu ve Örgütün baş harfleri ve mottosuna yer verildiği gözlenmektedir. Bu amblemin orijinal olarak tasarımının ünlü gümüş mücevher ustası Danimarkalı tasarımcı *George Jensen*'e ait olduğu ve 1946 yılında Örgüt Konferansının Danimarka'da düzenlenen ikinci oturumuna katılan delegelere dağıtılması için bir rozet olarak hazırlandığı ifade edilmektedir. Farklı versiyonları olsa da, temel olarak aynı kalan bu tasarıda Danimarka yazan yerde ilk Genel Direktör *Orr* tarafından seçildiği belirtilen Örgüt mottosunun⁶¹ kullanıldığı da konuya ilişkin aktarılan bir diğer husustur⁶².

III- Dünya Gıda Programı

1961 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ile Gıda ve Tarım Örgütü Konferansının almış oldukları paralel kararlar⁶³ çerçevesinde kurulan Dünya Gıda Programı⁶⁴, özünde, Birleşmiş Milletlerin yardımcı

⁶¹ Örgütün mottosunun dönemin Genel Direktörü *Orr* tarafından “Ekmek Olsun” (let there be bread) anlamına gelen Lâtince bir ibare olan “fiat panis” olmasının önerildiği ve bu şekilde tespit edildiği aktarılmaktadır. Bu konuda bkz. *Hambidge* (n 33) 62

⁶² Bu konuya dair ayrıntılı bilgiler için bkz. *Phillips* (n 33) 185-186

⁶³ Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 1961 yılında aldığı 1714 (XVI) sayılı Kararı için bkz. ‘1714 (XVI). World Food Programme’ (19 December 1961) 20-23 via <<https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/167/67/PDF/NR016767.pdf?OpenElement>> Erişim Tarihi: 11 December 2022. Gıda ve Tarım Örgütü Konferansının 1961 tarihli ilgili kararı için bkz. via <<https://www.fao.org/3/x5572E/x5572e07.htm#Resolution1>> Erişim Tarihi: 11 December 2022. Doktrinde ise, ortak kurulan bu yapının ayrı bir anlaşmayla oluşturulmaktansa her iki Örgütün yetkili organlarının almış oldukları paralel kararlar çerçevesinde oluşturulmuş olduğunun altı çizilmiştir. Bkz. *Schermers and Blokker* (n 28) 1195

⁶⁴ Dünya Gıda Programına ilişkin daha ayrıntılı açıklama ve değerlendirmeler için bkz. *Talbot* (n 25) 47-74; *Klaus Dieter Wolf*, ‘WFP—World Food Programme’ in *Rudiger Wolfrum* (ed), *United Nations: Law, Policies and Practice*, vol. II (revised English edn, Verlag HC Beck 1995) 1414-1418; *Barbara Hofner*, ‘WFP-World Food Programme’ in *Helmut Volger* (ed), *A Concise Encyclopedia of the United Nations* (2nd Revised Edn, Martinus Nijhoff Publishers 2010) 854-855; *Friederike Hoffmann*, ‘Addendum’ in *Helmut Volger* (ed), *A Concise Encyclopedia of the United Nations* (2nd Revised Edn, Martinus Nijhoff Publishers 2010) 855; *Uma Lele* and *Sambuddha Goswami*, ‘The World Food Programme’ in *Uma Lele*, *Manmohan Agarwal*, *Brian C. Baldwin* and *Sambuddha Goswami* (eds), *Food for All: International Organizations and the Transformation of Agriculture* (1st edn, Oxford University Press

bir organı olarak mütalâa edilmektedir⁶⁵. Programın kurulma nedeni gıda yardımlarının daha etkin organize edilmesidir⁶⁶. Sanayileşmiş devletlerin yaşadıkları gıda fazlalığını azaltmaya yarayan bir araç olarak kurulan bu yapının, böylelikle bu fazlalığı çok taraflı gıda yardımına yönlendirmesi hedeflenmiştir⁶⁷. 1994 yılında alınan bir karar ile Programın sonraki yıllardaki misyonunun üç temel sütun üzerinde inşa edilmesi öngörülmüştür: “Yaşam için gıda” (*food for life*), “büyümek için gıda” (*food for growth*) ve “iş için gıda” (*food for work*)⁶⁸.

Her ne kadar Birleşmiş Milletler ve Gıda ve Tarım Örgütü tarafından ortak kurulmuş olsa ve Birleşmiş Milletlerin yardımcı organı⁶⁹ ola-

2021) 849-910. Dünya Gıda Programının kurulmasına ilişkin tarihi perspektife dâir açıklamalar için bkz. Jachertz (n 33) 89-91

⁶⁵ Bkz. Hüseyin Pazarcı, Uluslararası Hukuk Dersleri, Kitap II (6th edn, Turhan 1999) 148; Paul C. Szasz, ‘The Complexification of the United Nations System’ (1999) 3 Max Planck United Nations Yearbook 43; Sands and Klein (n 32) 72 ve 85; Andreas Paulus and Matthias Lippold, ‘Article 7’ in Bruno Simma, Daniel-Erasmus Khan, George Nolte and Andreas Paulus (eds), The Charter of the United Nations: A Commentary (3rd edn, Oxford University Press 2012) 400 paragraf 22

⁶⁶ Benzer bir örgütlenmenin “Dünya Gıda Kurulu” (World Food Board) adı altında ve doğrudan Gıda ve Tarım Örgütüne bağlı olarak ve Örgütün gerek duyduğu operasyonel faaliyet gücünü arttırmak için 1946 ve 1947 yılları arasında kurulmaya çalışıldığı, ancak bilhassa Amerika Birleşik Devletleri’nin desteğini çekmesiyle bu konuda herhangi bir başarı sağlanamadığı nakledilmektedir. Bu konu hakkında ayrıntılı açıklama ve analizler için bkz. Jachertz (n 33) 80-82. Öte yandan, Dünya Gıda Kurulunun kurulmasına ilişkin yaşanan olumsuzluğa karşılık, kısa bir süre sonrasında Dünya Gıda Programının oluşturulması çerçevesinde görülebilecek sebepler arasında SSCB’nin 1949 ilâ 1956 yılları arasında Gıda ve Tarım Örgütünde yer almamasının etkisi üzerinde durulmuş ve bu durumun Birleşmiş Milletlerin bu yönde adım atmasına sebep olduğuna işaret edilmiştir. Bkz. Schermers and Blokker (n 28) 1045

⁶⁷ Bkz. Wolf (n 64) 1414; Hofner (n 64) 854

⁶⁸ Bkz. Hofner (n 64) 854

⁶⁹ Birleşmiş Milletler Şartı’nın 7’nci maddesi ikinci fıkrasında Örgüt tarafından yardımcı organların (subsidiary organs) kurulacağı açıkça öngörülmüş, müteakip maddelerde ilgili aslî organlara ilişkin düzenlemeler çerçevesinde de o aslî organlara yardımcı olması için yardımcı organ kurulabileceği ayrıca spesifik olarak belirtilmiştir. Bu itibarla, Birleşmiş Milletler Şartı’nın 22’nci maddesinde Genel Kurul, 29’uncu maddesinde Güvenlik Konseyi ve 68’inci maddesinde ise Ekonomik ve Sosyal Konsey tarafından yardımcı organlar kurulabileceği açıkça düzenlenmiştir. İlâve edilmedir ki, kurulacak yardımcı organların statüleri bağlamında Pazarcı tarafından üç ana sınıfa ayrılmak suretiyle ele alındığı takip edilmektedir. Bu itibarla, ilk gruba alt organları yerleştiren Pazarcı, ikinci gruba teknik yardımcı organları, üçüncü gruba ise özel yardımcı organları konumlandırmıştır. Konuya ilişkin bkz. Pazarcı (n 65) 146-

rak mütalâa edilse de, Programın ilke olarak özerk olduğu ifade edilme-
lidir⁷⁰. Buna karşılık, meselâ yardımların yapılması konusunda Gıda ve
Tarım Örgütü Genel Direktörünün onayının alınması gerektiği de dikkat
çekici bir durumdur⁷¹. Benzer şekilde, bir yanda İcra Direktörü (*Executi-
ve Director*) gerek Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, gerek Gıda ve
Tarım örgütü Genel Direktöründen vekâleten aldığı yetkilerle hareket
ederken, diğer yanda Programın 36 kişilik İcra Kurulu (*Executive Board*)
üyelerinin yarı yarıya iki Örgüt tarafından⁷² atanacakları da belirtilmeli-
dir⁷³. Dünya Gıda Programının finansmanın ise, Gıda ve Tarım Örgütü
Finansal Kuralları çerçevesinde Örgüt tarafından sağlandığı ifade edil-
melidir⁷⁴.

148. Öte yandan, yardımcı organların bir tek aslı organ tarafından kurulması müm-
kunken, doktrinde bunların aynı zamanda birden fazla aslı organ tarafından ortak ola-
rak kurulabilecekleri ve hattâ birden fazla örgüt tarafından kurulabileceklerine de
dikkat çekilmiş ve bu sonuncusuna ilişkin Dünya Gıda Programı örnek gösterilmiştir.
Bu konuda meselâ bkz. Szasz (n 65) 43-45; Paulus and Lippold (n 65) 399-400. Ay-
rıca, Birleşmiş Milletler Şartı kapsamında kullanılan yardımcı organ ibaresine dâir
ayrıntılı bir analiz için meselâ bkz. Hans Kelsen, *The Law of the United Nations: A
Critical Analysis of Its Fundamental Problems* (1st edn, Stevens & Sons Limited
1951) 136-145. İlâveten, yardımcı organları uluslararası örgütlerin temel hücreleri
olarak niteleyen Bernárdez'in ise sadece Birleşmiş Milletler özelinde değil, tüm ulus-
lararası organlar genelinde yardımcı organ mefhumuna ilişkin değerlendirmelerde
bulunmuştur. Bunun için bkz. Santiago Torres Bernárdez, 'Subsidiary Organs' in
René-Jean Dupuy (ed), *Manuel sur les organisations internationales/A Handbook on
International Organizations* (2nd edn, Martinus Nijhoff Publishers 1998) 100-146

⁷⁰ Nitekim Schermers ve Blokker kendisine ait hukuk kişiliğini haiz olmadığını belirt-
tikleri Programın bu minvalde belirli bir özerkliğe sahip olduğuna vurgu yapmayı
ihmal etmemişlerdir. Bkz. Schermers and Blokker (n 28) 1195

⁷¹ Bkz. Hofner (n 64) 854

⁷² Bu atamaları Birleşmiş Milletlerde Ekonomik ve Sosyal Konsey, Gıda ve Tarım
Örgütünde ise Konsey gerçekleştirmektedir.

⁷³ Bkz. Hofner (n 64) 854; Schermers and Blokker (n 28) 1160 ve 1195

⁷⁴ Bkz. Schermers and Blokker (n 28) 1195. Bu çerçevede, gönüllü katkıların önemli
bir yer tuttuğu ifade edilmelidir. Bkz. Hofner (n 64) 855. Ayrıca, bkz. Hoffmann (n
64) 855

IV- Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu

Birleşmiş Milletlerin uzmanlık örgütlenmelerinden biri konumunda olan⁷⁵ Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonunun⁷⁶ kurucu antlaşmasının⁷⁷ giriş kısmında gelişmekte olan ülkelerdeki yaşam kalitesinin iyileştirilmesi ve gelişmekte olan devletlerin öncelikleri ve hedefleri bağlamı dâhilinde sosyo-ekonomik kalkınmayı desteklemek ihtiyacının gözetilmesinden bahsedilmiştir⁷⁸. Bu itibarla, giriş kısmının müteakip kesiminde Gıda ve Tarım Örgütünün sorumluluğunun da göz önüne alınarak gelişmekte olan devletlere gıda ve tarımsal ürünleri artırma ve Örgütün teknik becerileri ve bu alandaki tecrübeleri konusunda yardımcı oluna-

⁷⁵ Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu arasında uzmanlık kuruluşu ilişkisini kuran antlaşmanın resmî metni için bkz. “2104 (LXIII). “Agreement between the United Nations and the International Fund for Agricultural Development”, 03 August 1977, s. 29-31. Ayrıca, bkz. Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu Kurucu Anlaşması m. 8/1 (bkz. infra dipnot: 69)

⁷⁶ Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonuna ilişkin daha ayrıntılı açıklama ve değerlendirmeler için bkz. Edouard Sauvignon, ‘Le Fond international de développement agricole’ (1978) 24 *Annuaire français de droit international* 660-677; Ross B. Talbot, ‘The International Fund for Agricultural Development’ (1980) 95(2) *Political Science Quarterly* 2621-276; Talbot (n 25) 99-129; Uma Lele and Brian C. Baldwin, ‘The International Fund for Agricultural Development’ in Uma Lele, Manmohan Agarwal, Brian C. Baldwin and Sambuddha Goswami (eds), *Food for All: International Organizations and the Transformation of Agriculture* (1st edn, Oxford University Press 2021) 807-840. Ayrıca, bkz. Peter H. Frankfield, ‘IFAD—International Fund for Agricultural Development’ in Rudiger Wolfrum (ed), *United Nations: Law, Policies and Practice*, vol I (revised English edn, Verlag HC Beck 1995) 694-701; Sands and Klein (n 32) 110-111; Philipp Dann, ‘International Fund for Agricultural Development (IFAD)’ Rudiger Wolfrum (ed), *Max Planck Encyclopedia of Public International Law* (on-line edn, September 2006) via <<https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e487>> Erişim Tarihi: 5 January 2023. Öte yandan, Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonunun kurulmasına giden yola dair bilgilendirme için ayrıca bkz. Mark B. Feldman, ‘Remarks: International Law and the Food Crisis’ (1975) 69 *Proceedings of the American Society of International Law* 40-45

⁷⁷ “Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonunu Kuran Anlaşma” başlığını taşıyan kurucu Antlaşmanın İngilizce resmî metni için bkz. ‘Agreement Establishing the International Fund for Agricultural Development’ (1977) 1059(16041) *United Nations-Treaty Series* 191-213

⁷⁸ Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonuna dair ayrıntılı değerlendirmelerde bulunan Sauvignon’un Fonun gelişmekte olan devletler tarafından kontrol edilen bir finans örgütü olduğunu vurgulamış ve dördüncü dünya ülkeleri (quart-monde) için oluşturulduğundan bahsetmiştir. Sırasıyla bkz. Sauvignon (n 76) 667-669 ve 673-676

çağının da belirtildiği takip edilmektedir. Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonunun temel amacı Kurucu Anlaşmanın 2'nci maddesinde gelişmekte olan üye devletlerin tarımsal kalkınmaları için imtiyazî koşullarda ek kaynakları kullanılır hâle getirmek olarak formüle edilmiştir. Aynı maddenin devamında temel olarak bu amacın yerine getirilmesi için Fonun özellikle gıda üretim sistemlerinin tanıtılması, genişletilmesi veya düzeltilmesi ve ulusal öncelikler ve stratejiler dâhilinde ilgili politikaları ve kurumları güçlendirmek için proje ve programların finansmanını sağlayacağı hükmüne yer verilmiştir. Müteakiben, tüm bunlar yapılırken gıda açığı olan en fakir ülkelerdeki gıda üretiminin artırılması ihtiyacının, diğer gelişmekte olan ülkelerdeki gıda üretiminin artırılma potansiyelinin ve gelişmekte olan ülkelerdeki en fakir nüfusun beslenme düzeylerinin ve yaşam koşullarının iyileştirilmesinin öneminin göz önünde tutulacağı belirtilmiştir.

Günümüzde 177 devletin tarafı olduğu Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonuna üyeliğin tüm Birleşmiş Milletler, uzmanlık kuruluşları veya Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı üyesi devletlere açık olacağı düzenlenmişken, aynı zamanda devlet gruplarının⁷⁹ da Fona üye olabileceğinin hükme bağlandığı fark edilmektedir⁸⁰. Öte yandan, Kurucu Anlaşmada üyeliğin kurucu olan veya olmayan üyeler⁸¹ üzerinden bir ayırma tâbi tutulduğu ve ayrıca üyeliğin üç sınıfa ayrıldığı dikkat çekmektedir⁸². İlâve edilmelidir ki, hiçbir üyenin Fonun hareketlerinden, faaliyetlerinden dolayı sorumlu tutulmayacağı da açıkça belirtilmiştir⁸³.

Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu Kurucu Antlaşması göz önüne alındığında üç aslî organa yer verildiği görülmektedir⁸⁴: “Guvernörler Konseyi” (*Governing Council*), “İcra Kurulu” (*Executive Board*)

⁷⁹ Devlet gruplarının uluslararası örgütlere üyeliğine ilişkin genel ve daha ayrıntılı bir analiz için bkz. Schermers and Blokker (n 28) 73-74

⁸⁰ Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu Kurucu Anlaşması m. 3/1

⁸¹ Kurucu üyelik, Fonun Kurucu Anlaşmasında orijinal üyelik ve orijinal olmayan üyelik şeklinde tabir edilmiştir. 1977 yılında böylece 90 devlet kurucu üye konumunda Fona üye olmuştur. Bu devletler arasında Türkiye de bulunmaktadır.

⁸² Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu Kurucu Anlaşması m. 3/2 & 3. Üç sınıf arasında üyelerin değişiminin söz konusu olabileceği, bunun da Guvernörler Konseyinin tüm üyelerinin 2/3 oy çoğunluğuyla gerçekleştirilebileceği düzenlenmiştir.

⁸³ Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu Kurucu Anlaşması m. 3/4

⁸⁴ Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu Kurucu Anlaşması m. 6

ve Başkan ile yeterli sayıda personel⁸⁵. Fonun tüm esas kararları iki temel organı tarafından alınmaktadır⁸⁶. Bununla birlikte, günümüzde, Fonun yapısı incelendiğinde aslî organlara, bilhassa da İcra Kuruluna yardımcı olmaları ve Fonun ve Kurulun işlevlerini gereği gibi yerine getirebilmeleri için İcra Kurulu bünyesinde ayrıca bazı organların oluşturulduğu görülmektedir: “Teftiş Komitesi” (*Audit Committee*) ve “Değerlendirme Komitesi” (*Evaluation Committee*)⁸⁷. Fona ilişkin en ilgi çekici durum, Birleşmiş Milletler sisteminde bir benzeri olmayan oylama sistemidir. 1995 yılında gerçekleştirilen ve 1997 yılında yürürlüğe giren değişimden evvel üyelerin üç sınıfa ayrıldığı Fonda, her bir sınıf için 600 oy öngörülmüştür. Üçüncü sınıf açısından 600 oy üyeler arasında eşit bir biçimde dağıtılırken, diğer iki sınıftaki üyeler arasında 600’er oy ancak belirli oranda eşit dağıtılırken, kalan kısımlardaki dağıtım tamamen o gruplardaki üye devletlerin koymuş oldukları finansal katkılar oranında tespit edilmekteydi⁸⁸. 1997 yılında uygulanmaya başlayan yeni oylama sistemi ile oylamaların daha da karmaşık hâle geldiği görülmektedir. Buna göre, özetlemek gerekirse, Guvernörler Kurulundaki oylama açısından orijinal ve ikame oyların söz konusu olduğu izlenmektedir. Oylamaların, bu çerçevede, bir yanda toplamı 1800 eden üyelik ve katkı bağlamında belirlenen orijinal oylarla, diğer yanda ek katkıların da göz önüne alınarak tespit edilen ve üyelik ve katkı payları çerçevesinde ancak her bir oylamada duruma göre değişen ikame oylarına (*replenishment votes*) bağlı bir sistem yaratılmıştır⁸⁹. Bu çerçevede, 3 Kasım 2022 tarihi itibarıyla bakıldığında tüm oyların %6,25’i Amerika Birleşik Devletleri’ne, % 4.16’sı Almanya’ya, % 3.88’i İsveç’e, % 3.87’si İtalya’ya, % 3.80’i Japonya’ya, % 3.68’i Hollanda’ya, % 3.39’u Birleşik Krallık’a,

⁸⁵ Bu sonuncusu, doğal olarak, bir Sekreteryaya işaret etmektedir. Nitekim bazı yazarlar “Fonun işlevlerini yerine getirebilmesi için zarurî olan nitelikte personel” ibaresinden kısaca “idare/yönetim” (administration) olarak bahsetmektedir. Bu konuda meselâ bkz. Frankelfield (n 76) 695

⁸⁶ Dikkat çekilmelidir ki, Guvernörler Konseyi belirli konulardaki karar alma yetkisini İcra Kuruluna devredebilecektir.

⁸⁷ Bkz. ‘Governance’ via <<https://www.ifad.org/en/web/guest/governance>> Erişim Tarihi: 11 December 2022

⁸⁸ 1997 yılında uygulanmaya başlayan yeni sistemden önceki sisteme dâir açıklamalar için bkz. Frankelfield (n 76) 696; Sands and Klein (n 32) 110

⁸⁹ Bkz. Schermers and Blokker (n 28) 582-583

% 3.26'sı Fransa'ya, % 2.92'si Suudi Arabistan'a ve % 2.01'i Çin Halk Cumhuriyeti'ne aittir⁹⁰.

Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonuna dair belirtilmesi gereken önemli hususlardan biri de, Örgütün Kurucu Anlaşmasında uluslararası hukuk kişiliğinin açıkça belirtilmiş olmasıdır⁹¹. Öte yandan, yukarıda da vurgulanmış olduğu üzere Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu bir yandan Birleşmiş Milletlerin uzmanlık kuruluşlarından birini teşkil ederken, beri yanda uluslararası finans kuruluşu (*international financial agency*) niteliğini de taşımaktadır⁹². Fonun finansman kalemlerini ise, üye devletler ve diğer bağışçılardan gelen katkılar, yapılan yatırımlardan elde edilen gelirler ve verilen ödünçlerin geri dönüşleri oluşturmaktadır⁹³.

V- Dünya Gıda Konseyi

Tıpkı bir üst başlıkta analiz edilen Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonunda olduğu gibi 1974 yılında toplanan Dünya Gıda Konferansları'nda⁹⁴ alınan bir kararla Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun yardımcı bir organı⁹⁵ olarak kurulan Dünya Gıda Konseyinin⁹⁶ görevleri, işlevleri

⁹⁰ Bkz. 'Voting Rights of the IFAD Member States' via <<https://webapps.ifad.org/members/static/Countries-Voting-Rights.pdf>> Erişim Tarihi: 12 December 2022. Bu oy oranları göz önüne alındığında gelişmekte olan devletler tarafından kontrol edildiğinden bahsetmek ne kadar doğru olur (bkz. supra dipnot: 70) tartışılacak bir durumdur.

⁹¹ Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu Kurucu Anlaşması m. 10/1

⁹² Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonunun aynı zamanda bir uluslararası finans kuruluşu niteliğine vurgu için meselâ bkz. Sauvignon (n 76) 665-667

⁹³ Fonun finansmanına ilişkin ayrıntılı açıklama ve değerlendirmeler için bkz. Frankel-field (n 76) 697-698

⁹⁴ Birleşmiş Milletler bünyesinde konferanslara ilişkin detaylı açıklama ve değerlendirmeler için meselâ bkz. Völker Rittberger, 'Global Conference Diplomacy and International Policy-Making: The Case of UN-Sponsored World Conferences' (1983) 11(2) European Journal of Political Research 167-182; Völker Rittberger, 'Conferences' in Rudiger Wolfrum (ed), United Nations: Law, Policies and Practices, vol I (revised English edn, Verlag HC Beck 1995) 160-168

⁹⁵ Bkz. supra dipnot: 61

⁹⁶ Dünya Gıda Konferansına dair daha ayrıntılı açıklama ve değerlendirmeler için bkz. Talbot (n 25) 75-98; Klaus Dieter Wolf, 'WFC—World Food Council' in Rudiger Wolfrum (ed), United Nations: Law, Policies and Practice, vol. II (revised English edn, Verlag HC Becker 1995) 1408-1413; Kerstin Mechlem, 'World Food Council

1993 yılında askıya alınmıştır ve 1995 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun bir kararıyla da Gıda ve Tarım Örgütü ile Dünya Gıda Programına bırakılmıştır⁹⁷. Her ne kadar Dünya Gıda Konseyinin işlevleri gerek Gıda ve Tarım örgütü gerekse Dünya Gıda Programı tarafından kendi içlerine katılmış olsa da burada örgütler arası bir ardılıktan bahsetmek mümkün görünmemektedir. Bunun nedeni, kanımızca, Dünya Gıda Konseyinin başlı başına bağımsız bir örgüt olmaktan öte⁹⁸, sadece Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun bir organı vasfını taşımasıdır⁹⁹.

En geç kurulan gıda örgütlenmelerinden biri konumundaki Dünya Gıda Konseyinin temel görevleri arasında dünyadaki gıda durumunu analiz etmek, analizleri doğrultusunda gıdaya ilişkin iyileştirme tekliflerinde bulunmak, dünyadaki gıda sorunlarına dair kamusal farkındalığın sürdürülmesini sağlamak yer almaktadır¹⁰⁰. Ancak, doktrinde de belirtildiği üzere, bilhassa geç kurulmuş olmaktan dolayı görev ve işlevleri konusunda kendinden önce kurulmuş örgütlenmelerle çatışma yaşayan Konseyin sorumluluklarının belirlenmesinde zorlandığı, tavsiye ve teşvikle sınırlı işlevleri kapsamında özellikle dünya gıda sorunlarına dair halkla ilişkiler vazifesi görülebildiği ifade edilmektedir¹⁰¹.

SONUÇ

Gıda gibi temel bir alanda devletler arası iş birliğinin kaçınılmaz olduğu bir gerçektir. Bu iş birliğinin sağlanması ise, tıpkı birçok alanda

(WFC)' in Rudiger Wolfrum (ed), Max Planck Encyclopedia of Public International Law (on-line edn, February 2007) via <<https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e573>> Erişim Tarihi: 5 January 2023; Barbara Hofner, 'WFC-World Food Council' in Helmut Volger (ed), A Concise Encyclopedia of the United Nations (2nd Revised Edn, Martinus Nijhoff Publishers 2010) 853-854

⁹⁷ Bkz. 'Further Measures for the Restructuring and Revitalization of the United Nations in the Economic, Social and Related Fields' A/RES/50/227 (1995) 11 paragraf: 72. Ayrıca, bkz. Hofner (n 96) 854

⁹⁸ Dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise, Dünya Gıda Programının da bağımsız bir örgüt olmaktan öte Birleşmiş Milletlerin yardımcı organı vasfını taşımasıdır.

⁹⁹ Hangi durumlarda örgütler arasında ardılığın oluşmadığına dair genel açıklama ve değerlendirmeler için bkz. Çamyamaç (n 31) 18-22

¹⁰⁰ Dünya Gıda Konseyinin diğer hedefleri arasında tüm insanların gıdaya elverişli erişimi ve aynı zamanda bu erişimin hakça dağılım temelinde yapılmasının sağlanması olduğuna vurgu yapılmaktadır. Bu konuda bkz. Wolf (n 96) 1409

¹⁰¹ Bkz. Hofner (n 96) 853-854

da gözlemlendiği gibi, devletler arasında örgütlenmelere gidilmesi suretiyle gerçekleştirilmiştir. Her ne kadar gerek evrensel düzeyde, gerek bölgesel düzeyde gıda konusunda önemli sayıda örgütlenme olduğu idrak edilse de, bu örgütlenmelerin en temel dördü ki, günümüzde bu sayı üçe inmiştir, Roma merkezli konumlandırılmıştır. Bu durum, doğal olarak, Roma'yı dünya gıda merkezi hâline getirmektedir. Bu örgütlenmelerden en önemlisi, alanında aynı zamanda Birleşmiş Milletlerin uzmanlık kuruluşu vasfını da taşıyan Gıda ve Tarım Örgütü olmaktadır. Neredeyse dünyadaki tüm devletlerin de üyesi olduğu bu Örgüt beslenme, gıda ve tarım konularıyla ilgili bilgi toplamak, bu bilgileri analiz etmek, yorumlamak ve yaymak, bu konularda araştırmayı, eğitimi, idareyi ve kamu bilincinin yerleşmesini desteklemek ve yine bu konulara ilişkin uygun olduğu yerlerde ulusal ve uluslararası hareket plânlarını tavsiye etmek temel amaçlarını taşımakta ve böylelikle de gıda alanındaki örgütlenmeler konusunda mihenk taşı teşkil etmektedir. Ancak konu gıda gibi insanlık için hayati bir alan olunca, tek bir örgütlenme kâfi gelmemektedir. Nitekim Birleşmiş Milletler bünyesinde dahi diğer Örgütlerle ortak olarak kurgulanmış olsa da yardımcı organ konumunda, ancak münhasıran gıda alanında faaliyet gösteren başka örgütlenmelerin varlığı da dikkat çekmektedir. Bunlar kurulma zamanları dikkate alındığında Dünya Gıda Programı ve Dünya Gıda Konseyi şeklinde sıralanabilmektedir. Tüm bunların yanı sıra, gıda alanında özellikle de gelişmekte olan devletlere gerekli finansmanın sağlanması başta olmak üzere malî konularda görevli kılınan bir diğer örgütlenme ise Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu olmaktadır. Yine Roma merkezli kurulan bu örgütün gıda finansmanı alanında tıpkı Gıda ve Tarım Örgütünde olduğu üzere Birleşmiş Milletlerin uzmanlık örgütü konumunda olduğu vurgulanmalıdır. Buna ilâveten, Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu aynı zamanda uluslararası finans örgütleri kategorisi altında da yer almaktadır ve böylelikle kendinden önce ele alınan diğer üç yapılanmadan farklılık arz etmektedir.

Sonuç olarak toparlamak gerekirse, gıda alanı devletlerin iş birliğini gerektiren en önemli alanlardan biridir. Bu alanı yöneten, yönlendiren ve iş birliklerini koordine eden yapılanmalar günümüzde Roma'da konumlanmış ve Roma'yı dünya gıda başkenti hâline getirmiştir.

KAYNAKÇA

Uluslararası Antlaşmalar ve Belgeler

1905 tarihli Bir Uluslararası Tarım Enstitüsü Yaratmak İçin Sözleşme.

1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması.

1945 tarihli Birleşmiş Milletler Şartı.

1946 tarihli Birleşmiş Milletler ve Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü Arasındaki Anlaşma.

1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannâmesi.

1949 tarihli Birleşmiş Milletler Görevi Esnasında Uğranılan Zararların Giderilmesine Dair Danışma Görüşü.

1961 tarihli 1714 (XVI) Sayılı Birleşmiş Milletler Genel Kurul Kararı.

1961 tarihli Gıda ve Tarım Örgütü Konferansı Kararı.

1966 tarihli Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi.

1976 tarihli Uluslararası Tarımsal kalkınma Fonunu Kuran Anlaşma.

1977 tarihli Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonunu Kuran Anlaşma.

1977 tarihli Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu Arasındaki Anlaşma.

1995 tarihli 227 sayılı Birleşmiş Milletler Kararı. (A/RES/50/227 (1995))

Kitaplar

Adams F, The Right to Food: The Global Campaign to End Hunger and Malnutrition (1st edn, Springer 2021)

Agresti OR, David Lubin: A Study in Practical Idealism (1st edn, Little, Brown, and Company 1922)

Alexandrowicz CH, World Economic Agencies: Law and Practice (1st edn, Stevens & Sons Limited 1962)

Butler WE, A Source Book on Socialist International Organizations (1st edn, Sijthoff & Noordhoff 1978)

Hambidge G, The Story of FAO (1st edn, D. Van Nostrand Company, Inc. 1955)

Kelsen H, *The Law of the United Nations: A Critical Analysis of Its Fundamental Problems* (1st edn, Stevens & Sons Limited 1951)

Klabbers J, *An Introduction to International Institutional Law* (1st edn, Cambridge University Press 2002)

Knipping F, von Mangoldt H and Rittberger V (eds), *The United Nations System and Its Predecessors*, vol. II (1st edn, Oxford University Press 1997)

Lele U, Agarwal M, Baldwin BC and Goswami S (eds), *Food for All: International Organizations and the Transformation of Agriculture* (1st edn, Oxford University Press 2021)

Mangone GJ, *A Short History of International Organization* (1st edn, McGraw-Hill Book Company, Inc. 1954)

Marchisio S and di Blase A, *The Food and Agriculture Organization (FAO)* (1st edn, Martinus Nijhoff Publishers 1991)

Myers PA, *Succession between International Organizations* (1st edn, Kegan Paul International 1993)

Pazarcı H, *Uluslararası Hukuk Dersleri, Kitap II* (6th edn, Turhan 1999)

Phillips RW, *FAO: Its Origins, Formation and Evolution 1945-1981* (1st edn, FAO 1981)

Reinalda B, *Routledge History of International Organizations: From 1815 to the Present Day* (1st edn, Routledge 2009)

Sands P and Klein P, *Bowett's Law of International Institutions* (5th Edn, Sweet & Maxwell 2001)

Schermers HG and Blokker NM, *International Institutional Law: Unity within Diversity* (6th Edn, Martinus Nijhoff Publishers 2018)

Soysal İ, *Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları, Cilt I (1920-1945)* (1st edn, Türk Tarih Kurumu Yayınları 1983)

Starke JG, *Introduction to International Law* (10th Edn, Buttersworth 1989)

Talbot RB, *The Four World Food Agencies in Rome: FAO, WFP, WFC, IFAD* (1st edn, Iowa State University Press 1990)

Uvin P, *The International Organization of Hunger* (1st edn, Kegan Paul International 1994)

van Ginneken AHM, *Historical Dictionary of the League of Nations* (1st edn, The Scarecrow Press, Inc. 2006)

Volger H (ed), *A Concise Encyclopedia of the United Nations* (2nd revised edn, Martinus Nijhoff Publishers 2010)

Williams D, *The Specialized Agencies and the United Nations: The System in Crisis* (1st edn, St. Martin's Press 1987)

Wolfrum R (eds), *United Nations: Law, Policies and Practice*, vol. I (revised English edn, Verlag HC Beck 1995)

Wolfrum R (eds), *United Nations: Law, Policies and Practice*, vol. II (revised English edn, Verlag HC Beck 1995)

Makaleler

Bernárdez ST, 'Subsidiary Organs' in René-Jean Dupuy (ed), *Manuel sur les organisations internationales/A Handbook on International Organizations* (2nd edn, Martinus Nijhoff Publishers 1998) 100-146

Castonguay S, 'Creating an Agricultural World Order: Regional Plant Protection Problems and International Phytopathology, 1878-1939' (2010) 84(1) *Agricultural History* 46-73

Çamyamaç A, 'Bir Uluslararası Hukuk Müessesesi Olarak Uluslararası Örgütler Arasında Ardıllık' (2022) 24(1) *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1-37

Dann P, 'International Fund for Agricultural Development (IFAD)' in Rudiger Wolfrum (ed), *Max Planck Encyclopedia of Public International Law* (on-line edn, September 2006) via <<https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e487>> Erişim Tarihi: 05 January 23

Dobbert JP, 'Right to Food' in René-Jean Dupuy (ed), *Right to Health as a Human Right/Le droit à la santé en tant que droit de l'homme* (1st edn, Martinus Nijhoff Publishers 1979) 186-213

Dobbert JP, 'Food and Agriculture Organization of the United Nations' in Rudolf Bernhardt (ed), *Encyclopedia of Public International Law: International Organizations in General-Universal International Organizations and Cooperation*, vol. 5 (1st edn, North-Holland 1983) 15-20

El Erian A, 'The Legal Organization of International Society' in Max Sørensen (ed), *Manual of Public International Law* (1st edn, Palgrave MacMillan 1968) 55-115

Feldman MB, 'Remarks: International Law and the Food Crisis' (1975) 69 Proceedings of the American Society of International Law 40-45

Frankenfield PH, 'IFAD—International Fund for Agricultural Development' in Rudiger Wolfrum (ed), United Nations: Law, Policies and Practice, vol. I (1st revised English edn, Verlag HC Beck 1995) 694-701

Fried M and Lamm CG, 'The Joint FAO and IAEA Programme' (1981) 23(3) IAEA Bulletin 22-26

Garcia-Salmones Rovira M, 'Food Security and International Organizations: Why Not Global? Why Not Now?' in Jan Klabbers (ed), The Cambridge Companion to International Organizations Law (1st edn, Cambridge University Press 2022) 363-390

Gerbet P, 'Rise and Development of International Organization: A Synthesis' in Georges Abi-Saab (ed), The Concept of International Organization (1st edn, UNESCO 1981) 27-49

Hobson A, 'The Administration and Control of the International Institute of Agriculture' in Proceedings of the Second Conference of Agricultural Economists (1st edn, 1930) 343-349

Hobson A, 'An American Pioneer in International Agriculture' (1932) 14(4) Journal of Farm Economics 574-585

Hoffmann F, 'Addendum' in Helmut Volger (ed), A Concise Encyclopedia of the United Nations (2nd revised edn, Martinus Nijhoff Publishers 2010) 181-182

Hoffmann F, 'Addendum' in Helmut Volger (ed), A Concise Encyclopedia of the United Nations (2nd revised Edn, Martinus Nijhoff Publishers 2010) 855

Hofner B, 'FAO-Food and Agriculture Organization' in Helmut Volger (ed), A Concise Encyclopedia of the United Nations (2nd revised edn, Martinus Nijhoff Publishers 2010) 178-181

Hofner B, 'WFC-World Food Council' in Helmut Volger (ed), A Concise Encyclopedia of the United Nations (2nd revised edn, Martinus Nijhoff Publishers 2010) 853-854

Hofner B, 'WFP-World Food Programme' in Helmut Volger (ed), A Concise Encyclopedia of the United Nations (2nd revised edn, Martinus Nijhoff Publishers 2010) 854-855

Hüfner K, ‘Specialized Agencies’ in Helmut Völger (ed), *A Concise Encyclopedia of the United Nations* (2nd revised edn, Martinus Nijhoff Publishers 2010) 670-675

‘International Food Organizations: A Glossary’ (1978) 32(3) *International Organization* 869-871

Jachertz R, ‘To Keep Food Out of Politics’: The UN Food and Agriculture Organization, 1945-1965’ in Marc Frey, Sönke Kunkel and Corinna R. Unger (eds), *International Organizations and Development, 1945-1990* (1st edn, Palgrave MacMillan 2014) 75-100

Klein E, ‘United Nations, Specialized Agencies’ in Rudiger Wolfrum (ed), *Max Planck Encyclopedia of Public International Law* (on-line edn, August 2006) via <<https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e562>> Erişim Tarihi: 01 July 17

Knapp JB, ‘The Role of International Agencies in Aiding in World Food Production’ (1966) 56(2) *Proceedings of National Academy of Sciences* 315-321

Laur E, ‘International Agricultural Problems’ (1924) 6(2) *Journal of Farm Economics* 196-211

Lele U and Baldwin BC, ‘The International Fund for Agricultural Development’ in Uma Lele, Manmohan Agarwal, Brian C. Baldwin and Sambuddha Goswami (eds), *Food for All: International Organizations and the Transformation of Agriculture* (1st edn, Oxford University Press 2021) 807-848

Lele U and Goswami S, ‘The Food and Agriculture Organization of the United Nations’ in Uma Lele, Manmohan Agarwal, Brian C. Baldwin and Sambuddha Goswami (eds), *Food for All: International Organizations and the Transformation of Agriculture* (1st edn, Oxford University Press 2021) 630-707

Lele U and Goswami S, ‘CGIAR’ in Uma Lele, Manmohan Agarwal, Brian C. Baldwin and Sambuddha Goswami (eds), *Food for All: International Organizations and the Transformation of Agriculture* (1st edn, Oxford University Press 2021) 707-806

Lele U and Goswami S, ‘The World Food Programme’ in Uma Lele, Manmohan Agarwal, Brian C. Baldwin and Sambuddha Goswami (eds), *Food for All: International Organizations and the Transformation of Agriculture* (1st edn, Oxford University Press 2021) 849-918

Luzzatti L, 'The International Institute of Agriculture' (1906) 182(594) North American Review 651-659

Mechlem K, 'Food Security and the Right to Food in the Discourse of the United Nations' (2004) 10(5) European Law Journal 631-648

Mechlem K, 'Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO)' in Rudiger Wolfrum (ed), Max Planck Encyclopedia of Public International Law (on-line edn, November 2006) via <<https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e462>> Erişim Tarihi: 05 January 23

Mechlem K, 'World Food Council (WFC)' in Rudiger Wolfrum (ed), Max Planck Encyclopedia of Public International Law (on-line edn, February 2007) via <<https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e573>> Erişim Tarihi: 05 January 23

Mignemi N, 'Italian Agricultural Experts as Transnational Mediators: The Creation of the International Institute of Agriculture, 1905 to 1908' (2017) 65(2) Agricultural History Review 254-276

Mochi-Onory AG, 'Nature of Succession between International Organizations: Functions and Treaties' (1968) 21 Revue hellénique de droit international 33-48

Paulus A and Lippold M, 'Article 72, in Bruno Simma, Daniel-Erasmus Khan, George Nolte and Andreas Paulus (eds), The Charter of the United Nations: A Commentary (3rd Edn, Oxford University Press 2012) 385-415

Reinsch PS, 'International Unions and Their Administration' (1907) 1(3) American Journal of International Law 379-623

Reuterswårds R, 'The Legal Nature of International Organizations' (1980) 49(1) Nordisk Tidsskrift International Ret 14-30

Rittberger V, 'Global Conference Diplomacy and International Policy-Making: The Case of UN-Sponsored World Conferences' (1983) 11(2) European Journal of Political Research 167-182

Rittberger V, 'Conferences' in Rudiger Wolfrum (ed), United Nations: Law, Policies and Practices, vol. I (revised English edn, Verlag HC Beck 1995) 160-168

Sauvignon E, 'Le Fonds international de développement agricole' (1978) 24 Annuaire français de droit international 660-677

Schütz HJ, ‘FAO-Food and Agriculture Organization’ in Rudiger Wolfrum (ed), *United Nations: Law, Politics and Practice* vol. I (revised English edn, Verlag HC Beck 1995) 499-521

Seidl-Hohenveldern I, ‘Specialized Agencies’ in Rudiger Wolfrum (ed), *United Nations: Law, Politics and Practice* vol. II (1st Revised English edn, Verlag HC Beck 1995) 1202-1208

Szasz PC, ‘The Complexification of the United Nations System’ (1999) 3 *Max Planck United Nations Yearbook* 1-57

Talbot RB, ‘The International Fund for Agricultural Development’ (1980) 95(2) *Political Science Quarterly* 262-276

Talbot RB and Moyer HW, ‘Who Governs the Rome Food Agencies?’ (1987) 12(4) *Food Policy* 349-364

Wolf KD, ‘WFC—World Food Council’ in Rudiger Wolfrum (ed), *United Nations: Law, Policies and Practice* vol. II (revised English edn, Verlag HC Beck 1995) 1408-1413

Wolf KD, ‘WFP—World Food Programme’ in Rudiger Wolfrum (ed), *United Nations: Law, Policies and Practice*, vol. II (revised English edn, Verlag HC Beck 1995) 1414-1418

Wolf KD, ‘World Food Problems’ in Rudiger Wolfrum (ed), *United Nations: Law, Policies and Practice* vol. II (revised English edn, Verlag HC Beck 1995) 1460-1465

